

Terminologiske oplysninger som en del af det almensproglige: webportalen málið.is

ARI PÁLL KRISTINSSON, HALLDÓRA JÓNSDÓTTIR, STEINÞÓR
STEINGRÍMSSON

ÁRNI MAGNÚSSON-INSTITUTTET FOR ISLANDSKE STUDIER

Indledning

Man kan nå ud til og rekruttere nye brugere af terminologiske resurser når man gør terminologierne søgbare blandt andre sprogresurser og ordbøger. En ny webportal med informationer om islandsk sprog og sprogbrug blev åbnet i november 2016, i regi af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. Det kaldes for málið.is ('sproget punktum is'). Det blev på en måde lavet efter et lignende mønster som det danske sproget.dk der blev oprettet af Dansk Sprognævn og DSL.

Idéen er at de der bruger málið.is kun behøver en enkelt brugerflade for at finde frem til pålidelige og autoritative oplysninger og vejledninger om det islandske sprog og sprogbrug, historisk såvel som i nutiden. Det drejer sig f.eks. om retskrivning, grammatik (især bøjninger) og syntaks, semantik og forskellig betydning i leksikalske elementer af flere slags, orddannelse og sammensætninger, ordforrådet historisk og i dag. Der findes endvidere etymologiske informationer om enkelte ord og ordgrupper, fraser, synonymer, og spørgsmål om godt sprog og dårligt, og hvad der passer bedst i sprogbrugen i forskellig stil og sprogsituationer – og, ikke mindst, det som dette indlæg handler om: Terminologier og oversættelser af tekniske begreber.

Málið.is

Det overordnede mål for málið.is er at styrke det islandske sprog i den digitale tidsalder. Man mener at det er meget vigtigt at lægge så meget sproglig viden og information som muligt ud på nettet, fordi det er et faktum at skriftligt materiale let bliver oversat, ikke mindst af de yngre sprogbrugere.

Det koster ingenting at bruge málið.is. Det eneste som man behøver er internet-adgang og en computer, tablet eller en smartphone.

Målet með málið.is er at brugerne finder frem til så meget materiale som muligt på den enkleste vis som det kan lade sig gøre, altså med et enkelt søgeord der henter information fra mange databaser samtidigt. Det bygger både på den erfaring at ikke alle brugere kender til alle de databaser om islandsk sprog som de kan have nytte

af, og også på den forudsætning at man ikke forventer at brugerne har tålmodighed til at søge i mange databaser. Fig. 1 viser et eksempel på brugen af málið.is.

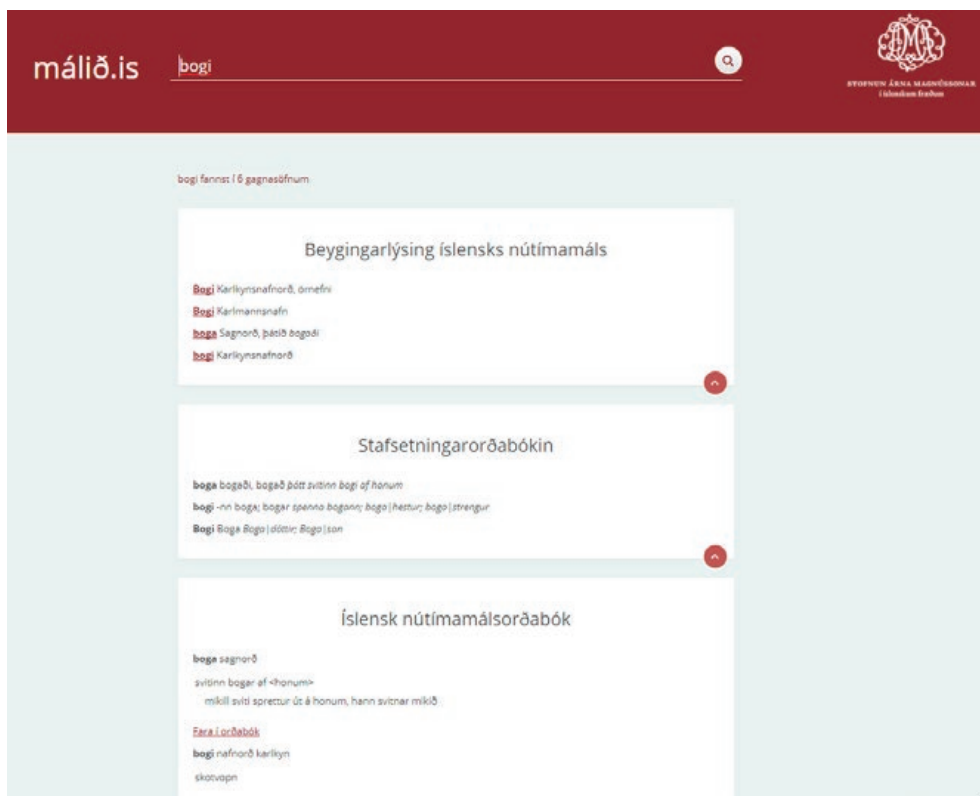

Fig. 1. Eksempel på brugen af málið.is. Billedet viser at man har indtastet søgeordet *bogi* ('bue'). Ordet blev fundet i 6 databaser. Billedet ovenfor viser kun resultaterne fra 3 af dem (1. beskrivelse af bøjninger i islandsk, 2. retskrivningsordbog, 3. islandsk ordbog). I tillæg blev ordet fundet bl.a. i Termbanken, jf. Fig. 4 nedenfor.

Termbanken

Árni Magnússon-instituttet for islandske studier har blandt andet som opgave at udgive normative og deskriptive ordbøger, både ordbøger over samtidssproget og historiske ordbøger, og at være til stede for befolkningen når de stiller spørgsmål om sprog og sprogbrug.

Derudover har instituttet som opgave at udgive terminologier og ordlister om teknisk og specialiseret ordforråd. Instituttet driver en termbank, isl. orðabanki / iðorðabanki, med det formål. Ágústa Þorbergsdóttir redigerer termbanken. Den kaldes enten *orðabanki* ('ordbank') eller *iðorðabanki* ('termbank') på islandsk. Nedenfor har vi valgt at bruge ordet *termbank* når vi henviser til den. Enkelte terminologier i termbanken

redigeres af en eller flere specialister indenfor vedkommende område. Det drejer sig f.eks. om bilterminologi, ingeniørvidenskab, planter, økonomi og mange flere fag.

Termbankens materiale er naturligvis først og fremmest tilgængeligt gennem termbankens egen hjemmeside. Men da málið.is blev oprettet og åbnet, i november 2016, blev det besluttet at termbanken blev blandt de ressourcer som man automatisk søger i når man indtaster et søgeord på málið.is.

Brugen af málið.is og dets indhold

Der er seks sproressourcer der søges i allerede, på málið.is:

1. Database der viser bøjninger i det moderne islandske ordforråd (Beygingarlýsing íslensks nútímamáls), red. Kristín Bjarnadóttir, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
2. Retskrivningsordbogen (2. udgave), red. Jóhannes B. Sigtryggsson, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
3. Ordbog over islandsk sprog (nutidssproget), red. Þórdís Úlfarsdóttir og Halldóra Jónsdóttir, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
4. Termbanken (mange forskellige terminologier), red. Ágústa Þorbergsdóttir, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
5. Database om sprogbrug, bygger på specialisters svar på indsendte spørgsmål om sprogbrug, red. Jóhannes B. Sigtryggsson, Árni Magnússon-instituttet for islandske studier
6. Islandsk etymologisk ordbog, red. Ásgeir Bl. Magnússon

Når webportalen málið.is havde været i brug i ca. et halvt år viste statistikken at der var mellem 600 og 700 forskellige brugere der søgte i málið.is hver dag. Der var ca. 2.500–3.000 forskellige brugere hver uge. Der indtastedes ca. 14.000 søgeord i gennemsnit per uge. De allerfleste brugere af málið.is (ca 90%) havde islandske IP-adresser.

I 2017 forventes databasen Íslenskt orðanet ('islandsk ordnet', red. Jón Hilmar Jónsson, <http://ordanet.arnastofnun.is>) tilføjet til málið.is. Ordnettet er en semantisk database som kan bruges som tesaurus. Det fungerer som kilde til synonymer og for at finde fraser med lignende betydning, og lignende semantisk og syntaktisk struktur. Derudover har man planer om at tilføje databasen Ritmálssafn til málið.is. Ritmálssafn (<http://www.arnastofnun.is/page/ritmalssafn>) indeholder brugseksempler fra islandsk skriftsprog fra 1540 til omkring 2000, og tilhører Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.

Termerne som en del af det almensproglige

Som allerede er blevet nævnt findes termbanken hos Árni Magnússon-instituttet for islandske studier blandt de databaser som málið.is henter oplysninger fra.

Hvis man f.eks. indtaster substantivet *ferill* på málið.is viser webportalen svar fra alle de forskellige ressourcer på samme tid. Blandt dem er der 17 svar der er hentet fra termbanken (fra 11 forskellige termsamlinger på emnesområderne: statistik, fysik, flyvning, datavidenskab, medicin, økonomi, ingeniørvidenskab, søfart, politik, geografi og epidemiologi). Jf. Fig. 2.

Fordele og ulemper

En ulempe i fremstillingen (dvs. med terminologierne som del af det almensproglige málið.is) er at man ikke kan bruge ord på fremmedsprog som søgeord i málið.is. Man kan f.eks. ikke bruge *curve* som søgeord, kun dets islandske ækvivalent, f.eks. *ferill*.

En anden ulempe er at det specialiserede ordforråds særstilling ikke umiddelbart er synligt for brugeren, dvs. det vigtige faktum at terminologierne bygger på begreber, begrebsrelationer og begrebssystemer, snarere end på begrebene "navne".

Hvis man ønsker at slå op et fremmed søgeord, f.eks. det engelske *curve*, for at finde frem til islandske ækvivalenter og eventuelt andre oplysninger, bruger man selve termbankens sider, jf. Fig. 3.

The screenshot shows the Orðabanki website interface. At the top, there is a logo with a green leaf and the text "Orðabanki Íslenskrar máltöðvar". Below the logo, there are navigation links: "Sög", "Orðsamlingar", "Om ordbanken", and "Kontakt os". A search bar is present with the text "Søgeordet var **curve** og søgning varede 1.009 sek." and a "Søg igen" button. The search results are displayed as "Resultater 1 - 10 af 14." with a link to "Nærmeste 10 efterfølgende poster" and a ">>" button. The results list shows the English word "curve" followed by its Icelandic equivalent "ferill" and various synonyms and related terms in brackets, such as "[islandsk] ferill [synonym] boglína, hnít [Statistik ☐]", "[islandsk] ferill [Fysik ☐]", "[islandsk] boglína (í stærðfræði) [Økonomi 1 ☐]", "[islandsk] ferill [Software oversættelser ☐]", "[islandsk] hnít [synonym] ferill [Lægevidenskab ☐]", "[svensk] kurva [islandsk] ferill (á línuriti) [tysk] Kurve [Metallurgi ☐]", "[islandsk] ferill [Økonomisk forskning ☐]", "[islandsk] beygja [Maritime udtryk ☐]", "[islandsk] hnít [synonym] ferill [Psykologi ☐]", and "[islandsk] sveigja [Biler ☐]".

Fig. 3. Termbankens grænseflade (på dansk). Her har man indtastet det engelske søgeord *curve*. Termbanken søger i de forskellige enkelte terminologier. Man har fundet 14 resultater for *curve*. Den islandske ækvivalent *ferill* vises i flere af dem.

Málfarsbankinn

nf. Bogi
pf. Boga
pg. Boga
ef. Boga

Íðorðabankinn

bogi kk

[Byggingarlist]

[skilgreining] bogadregin burðarhleðsla úr steini milli tveggja stoða og situr hvor endi á bogasæti
[skýring] Milli boga og bogasætis er bogasætisbrik. Steinarnir sem mynda bogann nefnast fleggsteinar en efsti steinninn lokasteinn; myndar oftast op í vegg fyrir glugga eða dyr; gegndi fyrst mikilvægu hlutverki í rómverskri byggingarlist Rómverja og síðar í rómönskum stíl, og sneiðbogi. Skyldur þeim er skeifubogi algengur hjá Normönnum og Engilsöxum í Englandi og einnig í íslamskri byggingarlist. Oddbogi og lensubogi tilheyra báðir gotneskum stíl. Broddbogi er einkennandi fyrir slögotneskan og íslamskan stíl. Laufabogar, t.d. þrílaufabogi, fimmlaufabogi og marglaufabogi eru afbrigði sem til eru í byggingarlist Mára, rómönskum stíl og einnig á miðöldum. Okbogi er hlaðinn inn í vegg, ofan við þverbita yfir opi, og léttir þunganum af honum

[danska] **bue**.

[þýska] **Bogen**.

[enska] **arch**

bogi

[Eðlisfræði]

samheiti hringbogi

[enska] **arc**

bogi

[Eðlisfræði]

[enska] **arc**

bogi kk

[Formleiffræði]

bogi

[Hugbúnaðarþýðingar]

[enska] **arc**

bogi

[Málmiðnaður]

samheiti ljósbogi

[sænska] **stråle**.

[þýska] **Strahl**.

[enska] **arc**

bogi

[Sjómennsku- og vélfræðiorð]

[enska] **arc**

ferill

[Lísa (landupplýsingar á Íslandi fyrir alla)]

samheiti bogi

[enska] **arc**

bogi kk

[Læknisfræði]

[skilgreining] Líffærishluti sem er boginn eða bogmyndaður.

[latína] **arcus**.

[enska] **arch**

Íslensk orðsifjabók

bogi k. 'e-ð bogmyndað, bogin lína eða stefna; sérstakt skotvopn; áhald til að strjúka um strengi á hljóðfæri; dýragilðra'; sbr. fær. *hogi*, nno. *hoge* k., sæ. *håge*, d. *huc*, fe. *hoga*, fhp. *hogo*, ne. *how*, nhp. *hogen*, sbr. og boga s. 'streyma, mynda bogлага bunu'. Sk. *haugur*, *hjúgur*, *hoginn* og *hugur*.

Fig. 4. Forts. fra Fig. 1 ovenfor. Billedet viser blandt andet 9 resultater om søgeordet *bogi* ('bue') der blev hentet fra 8 forskellige terminologier i termbanken. Resultaterne fra arkitektur (Byggingarlist) og medicin (Læknisfræði) indeholder definitioner af begreberne i vedkommende fag. Ellers viser resultaterne i tillæg ækvivalenter og synonymer.

De sprogbrugere der kender til selve termbanken taster sædvanligvis ind engelske søgeord. Jf. eksemplerne ovenfor, henholdsvis isl. *ferill* (Fig. 2) og engelsk *curve* (Fig. 3). Dette kan de naturligvis fortsat gøre, også efter tilkomsten af málið.is, fordi termbanken bliver jo vedligeholdt på sine egne præmisser.

Når det gælder fordelene ved fremstillingsmåden i denne sammenhæng er det vigtigt at understrege at brugerne kan stifte bekendtskab med terminologierne og termbanken gennem deres brug af málið.is.

Brugerne kan også få et indblik i forskellen mellem det almensproglige og det fagproglige, når det samme "ord" ved indtasting frembringer resultater med forskellige semantiske egenskaber som hænger sammen med funktionen i korpusserne.

Den vigtigste fordel ved terminologier som en del af en sproglig webportal for almenheden, som málið.is, er at flere mennesker kommer i kontakt med fagord og deres specielle betydninger og brug. En del brugere får informationer fra termbanken sandsynligvis kun via deres almensproglige interesse ved søgning indenfor webportalen málið.is.

Når en sprogbruger indtaster et ord, f.eks. *bogi* ('bue'), jf. Fig. 1 og 4, for at finde information om dets retskrivning, bøjning, etymologi osv., får man som lidt ekstra bonus de forskellige terminologiske betydninger af ordet – i mange tilfælde også definitioner af termerne fordi ca. halvdelen af termsamlingerne i termbanken indeholder definitioner – i tillæg til ækvivalenterne på forskellige sprog.

Konklusion

Málið.is virker som en informationskilde for almenheden om terminologi på to måder.

På den ene side finder brugeren forhåbentlig, i hvert tilfælde, information om et bestemt ord – det man har søgt efter.

På den anden side finder brugeren information om at der findes andre betydninger og andre præsentationsmåder, i en eller flere terminologier, end de der findes i det almensproglige.

Naturligvis bliver brugeren også gjort opmærksom på termbankens eksistens, og at den er let tilgængelig. Det faktum var ikke nødvendigvis helt klart for alle inden de opdagede termbanken gennem deres brug af málið.is. Málið.is kan på den måde virke lidt som en 'reklame' for termbanken.

Det sidstnævnte passer godt til en af selve termbankens overordnede målsætninger, altså den at gøre islandske termer tilgængelige, også for almenheden, ikke blot for specialisterne. Oversættere og almindelige sprogbrugere skal gerne kunne finde frem til terminologierne så vidt det er muligt.